

Naslov originala:
L'EXIL ET LE ROYAUME
Albert Camus

Copyright © 1957 by Editions Gallimard
Copyright © 2021 ovog izdanja KONTRAST izdavaštvo

Za izdavača:
Vladimir Manigoda

Uredništvo:
Jelena Nidžović
Anja Marković

Prevod:
Slobodan Damnjanović

Lektura i korektura:
Kontrast izdavaštvo

Dizajn korica:
Sanja Polovina

Prelom:
Anica Lapčević

Štampa:
F.U.K. d.o.o.

Tiraž:
1000

Izdavač:
Kontrast, Beograd
Klaonička 2, Žemun
e-mail: jakkontrast@gmail.com
kontrastizdavastvo.com
facebook.com/KontrastIzdavastvo

ALBER KAMI

IZGNANSTVO I KRALJEVSTVO

Sa francuskog preveo: Slobodan Damnjanović

KONTRAST

Beograd, 2021.

FRANSINI

PRELJUBNICA

Mušica je na trenutak sletela na zatvoren prozor autobusa. Neobično, čas je sletela na okno, a čas se podizala s njega, u iscrpljujućem letu. Žanin ju je na trenutak izgubila iz vida, a onda je ponovo ugledala na nepomičnoj muževljevoj ruci. Bilo je hladno. Muva bi zadrhtala pri svakom snažnom udaru vetra, koji je nanosio pesak na staklo. Na slaboj svetlosti jesenjeg jutra, uz škripu metala i amortizera, autobus se sporo probijao napred. Žanin je pogledala muža. Nisko čelo iznad koga je rasla proseda kosa, široki nos i kriva usta, Marselu su davali izgled nadurenog fauna. Svaki put kada bi autobus naišao na rupu, on bi udario o nju. Potom bi dopustio da mu torzo ponovo potone na raširene noge, zastakljenog pogleda, ponovo inertan, odsutan. Jedino su njegove ćosave ruke, koje su rukavi činili kraćim nego što jesu, bile pokretne i žive. Te ruke su čvrsto držale platnenu torbu, smeštenu između kolena, i činilo se da ne osećaju muvu, koja je milela po njima.

Udari vetra odjednom postadoše snažni i glasni, a gusta magla kroz koju se autobus probijao još gušća i neprozirnija. Pesak, nošen vetrom, tukao je kao pesnicama o prozore autobusa. Mušica je zamahnula krhkim krilima, skupila nožice i odletela. Autobus je toliko usporio da se činilo da stoji u mestu. Onda se vetar stišao, gusta magla se razišla, pa je autobus ubrzao. Kroz prozor su se

na trenutak pojavile dve-tri izdužene i peskom pokrivene palme, a onda opet nestadoše sa vidika.

„Kakav predeo”, rekao je Marsel.

Autobus je bio pun Arapa koji su, pokriveni burnusima, delovali usnulo. Neki su podigli noge na sedišta, i prilikom truckanja autobusa drmali su se više od ostalih. Njihova tišina i nepomičnost počеше da pritiskaju Žanin, činilo joj se da već danima putuju sa ovom nemom pratnjom. Ipak, autobus je krenuo tog jutra sa železničke stanice i tek je dva sata išao po toj kamenitoj i turobnoj visoravni koja se na polasku prostirala sve do crvenkaste linije horizonta. Međutim, onda je počeo da duva vetar i malo-pomalo progutao taj ogromni prostor. Od trenutka kada je počeo da duva, putnici nisu mogli da vide ništa; ućutali su jedan za drugim, i prepustili se vožnji kroz tu belu noć. Samo su povremeno treptali u tišini i sa usana skidali zrna peska koja su upadala u autobus.

„Žanin!”, naglo se trgla čuvši muževljev glas. I po ko zna koji put pomislila je kako je njeno ime smešno, kako je veliko i snažno kao i ona. Marsel je hteo da zna gde se nalazi mali kofer sa uzorcima. Ona je nogom opipala po praznini ispod sedišta, i kad je u nešto udarila, zaključila je da je to ono što njen muž traži. Nije mogla da se sagne, a da se pritom ne zakašlje malo. U srednjoj školi je, međutim, bila najbolja gimnastičarka, imala je daha napretek. Da li je mnogo vremena prošlo od tada? Dvadeset i pet godina. Dvadeset i pet godina proteklo je kao tren; i kao da se juče dvoumila između braka i slobodnog života, kad je sa strepnjom mislila da će doći dan kada će biti stara i sama. Sad nije bila sama. Kraj nje je bio onaj nekadašnji student prava, koji se nije odvajao od nje. Prihvatila ga je na kraju, mada je bio niži od nje i mada joj se nisu dopadale njegove užarene crne oči i kratak i pohotan smeh.

Ali volela je i njegovu životnu hrabrost, vrlinu koju je delio sa Francuzima koji žive u ovoj zemlji. Volela je i njegov smušeni izgled u onim trenucima kada su ljudi i događaji bili drukčiji nego što je očekivao da budu. Ali kod nje- ga joj se najviše dopadalo to što je voli i što je spreman da ispuni svaku njenu želju. Svojom ljubavlju joj je stalno dokazivao da je živa i da postoji. Ne, ona nije bila sama...

Autobus se glasnim zvucima sirene probijao kroz nevidljive prepreke. Unutra se, međutim, niko nije pomerio. Iznenada Žanin oseti da je neko gleda i okreće se ka sedištu sa druge strane prolaza. Čovek koji ju je posmatrao nije bio Arapin; i bilo joj je pomalo čudno što ga nije primetila još na početku puta. Nosio je uniformu francuske saharske vojske; iznad preplanulog izduženog i zašiljenog lica, koje mu je davalo izgled šakala, imao je vojničku kapu od tamnog platna. Nečujno je zurio, ispitivački je posmatrajući bistrim pogledom. Pocrvenela je i pogledala u muža, koji je i daje zurio u maglu i vetar izvan autobusa. Umotala se u kaput. Ipak, i dalje je mogla da vidi francuskog vojnika, visokog i vitkog, odevenog u vojničku bluzu, toliko mršavog da je delovalo kao da je sazdan od neke suve i trošne materije, mešavine kostiju i peska. Tog trenutka ugledala je mršava i preplanula lica i vratove Arapa koji su sedeli ispred, i koji su se, uprkos slojevitoj odeći, udobno smestili na sedišta na koja su ona i njen muž jedva uspeli da stanu. Skutovima kaputa pokri kolena. Ipak, ona nije toliko debela već visoka, drusla i putena, još uvek poželjna - to se dobro videlo u pogledima muškaraca - sa svojim pomalo dečjim licem, svojim vedrim i svetlim očima, ona je još uvek privlačna uprkos krupnom telu.

Ne, ništa se nije desilo onako kako je ona zamišljala. Kad je Marsel rekao da će je povesti na taj put, nije se

složila s njim. On je odavno pominjao taj put; zapravo, pominjao ga je čim se rat završio i stvari se vratile u normalan tok. Pre rata, njih dvoje su relativno dobro živeli od male trgovine platnima koju je on, kad je napustio studije prava, preuzeo od svojih roditelja. Te mladalačke godine provedene na obali mora mogle su biti vrlo srećne. Ali on nije voleo fizički napor i ubrzo je prestao da je vodi na plažu. Mali auto su koristili samo nedeljom, kad su išli na izlet van grada. Ostatak vremena provodio je u radnji prepunoj šarenih tkanina, u senci arkada te poluevropske i polustarosedelačke četvrti. Živeli su iznad radnje, u trosobnom stanu ukrašenom arapskim tapetama i Barbesovim nameštajem. Nisu imali dece. Godine su prolazile u polutama spuštenih zavesa i zatvorenih žaluzina. Leto, plaže, šetnje, pa čak i samo nebo – sve je to bilo daleko. Marsela su zanimali samo njegovi poslovi. On je u novcu otkrio svoju istinsku strast, što se njoj, mada nije znala razlog, nimalo nije dopadalo. Najzad, ona je od tog novca imala korist. On nije bio škrtica; naprotiv, bio je velikodušan, posebno kada je ona u pitanju. „Ako mi se nešto desi”, govorio je, „ti ćeš biti obezbeđena.” Naravno, čovek treba da se obezbedi od oskudice. Ali kako se zaštititi od ostalih stvari, koje ne spadaju u oskudicu? Tu se ona ponekad gubila. Čekajući da se nešto desi, vodila je Marselove poslovne knjige i ponekad ga zamenjivala u radnji. Leta su bila najteža, jer je vrućina bila tako jaka da je ubijala i dosadu u njoj.

Odjednom, usred leta izbio je rat, Marsel je mobilisan, pa otpušten iz vojske, tkanine su nestale, poslovi su stali, ulice su bile vrele i puste. Ako se sad nešto desi, ona neće biti osigurana. I zbog toga je Marsel, čim su se tkanine ponovo pojavile na tržištu, počeo da krstari kroz visoravan i neposredno saraduje sa arapskim trgovcima. Hteo je

da i ona pođe s njim. Znala je da je put težak, otežano je disala, i više bi volela da ostane i da čeka njegov povratak. Ali on je bio uporan i ona je pristala, jer nije imala snage da mu se suprotstavi. I tako su se zatekli ovde; ništa nije bilo onako kako je zamišljala. Bojala se vrućine, bojala se rojeva muva, prljavih hotela u kojima se širi miris anisa. Nije želela da trpi hladnoću, vetar koji seče na gotovo polarnoj visoravni prepunoj morena. Maštala je o palmama i sitnom i mekom pesku. A pred njom je bila pustinja u kojoj, osim kamenja, ničeg nema; pred njom je vazduh pun sitnog i ledenog praha, tlo na kojem se između kame- nja vide samo vlati osušene trave.

Autobus odjednom stade. Šofer putnicima reče nešto na jeziku koji je ona čitav život slušala, a ipak nikad nije uspela da nauči. „Šta se dešava?“, upitao je Marsel. Šofer ovoga puta na francuskom reče da je pesak zapušio karburator, a Marsel ponovo opsova zemlju u kojoj živi. Šofer se nasmeja pokazujući zube i reče kako to nije veliki kvar, i kako će brzo očistiti karburator i nastaviti vožnju. Kad je otvorio vrata, nalet vetra u autobus unese veliku količinu peska. Arapi pokriše lice burnusima. „Zatvori vrata!“, viknu Marsel. Šofer se, i dalje sa osmehom na licu, vratio u autobus. Polako je ispod komandne table izvukao neke alatke, izašao i, ne zatvorivši vrata, nestao u magli. Marsel je duboko uzdahnuo: „Mogu se kladiti da taj u životu nikad nije video motor.“ „Pusti to!“, rekla je Žanin. A onda se iznenada trgla. Na nasipu pored puta, sasvim blizu autobusa, nepomično je stajalo nekoliko spodoba. Svi su bili uvijeni u burnuse i samo su im se oči videle. Došavši ko zna odakle, stajali su tu i nemo posmatrali autobus i putnike. „To su pastiri“, rekao je Marsel.

U autobusu je vladala potpuna tišina. Putnici su oborili glave i činilo se da slušaju udare vetra koji je mahnito

duvao svud oko njih. Žanin odjednom shvati da gotovo svi putuju bez ikakvog prtljaga. Na početnoj stanici, šofer je njihove kofere i zavežljaje stavio na krov autobusa. U autobusu, na mrežama iznad sedišta, nalazilo se samo nekoliko štapova i plitkih korpi. Očigledno su južnjaci putovali praznih ruku.

Šofer se vratio i žurno seo na svoje mesto. Samo su mu nasmejane oči virile iz vela kojim je i on pokrio lice. Saopštio je da se vožnja nastavlja. Onda je zatvorio vrata, pa se vetar više nije čuo; čulo se samo kako pesak udara o zatvorene prozore. Motor se zakašlja, pa onda proradi. U početku se čulo samo škripanje anlasera, a onda je motor zagrmeo punom snagom. I autobus je, glasno brujeći, opet bio na putu. Iz odrpane gomile pastira neko u znak pozdrava podiže ruku, a onda sve ponovo nestade u magli. Kola su nastavila da se tresu po putu, koji je postao još lošiji. Arapi su se ljuljali napred-nazad, u ritmu truckanja autobusa. Žanin je počela da tone u san kad se pred njom pojavi mala žuta kutijica indijskih bombona. Vojnik-šakal se nasmeši. Ona se, posle kraćeg oklevanja, poslušila i zahvalila mu. Šakal je vratio kutiju u džep. Osmeh mu je odjednom nestao sa lica, i on se zagledao u put ispred sebe. Žanin se okrenula ka Marselu, ali je videla samo njegov snažni i debeli vrat. Gledao je kroz prozor u gustu maglu koja se dizala iz krhkih nasipa pokraj puta.

Bili su na putu već satima i umor je isisao sav život iz autobusa, kad se odjednom spolja začu galama. Uvijena u burnuse, oko autobusa se vrtela i skakala gomila dece. Autobus se sporije kotrljao duž duge ulice, između redova niskih kuća: stigli su u oazu. Vetar je i dalje duvao ali su zidovi zadržavali pesak, pa je bilo više svetlosti. Nebo je, međutim, i dalje bio nevidljivo. Usred galame, autobus je, škripeći kočnicama, stao ispred nekog hotela

sa prljavim prozorskim oknima. Žanin je izašla i na ulici joj se malo zavrtelo u glavi. Iza kuća je videla vitki žuti minaret. Sa njene leve strane rasle su palme, koje bi rado otišla da vidi. Mada je bilo skoro podne, napolju je bilo hladno, i pomalo je drhtala od hladnog vetra. Okrenula se ka Marselu i ugledala vojnika koji joj je išao u susret. Očekivala je osmeh ili pozdrav. Prošao pored nje i ne pogledavši je, i nestao. Marsel se mučio oko crnog sanduka punog tkanina, koga je pokušavao da skine sa gepeka smeštenog na krovu autobusa. Šofer je sam skidao prtljag, a u jednom trenutku je ostavio kofere i sa krova autobusa se obratio gomili okupljenih burnusa. Okužena suvim i koščatim licima, grlenim glasovima, Žanin odjednom oseti jak umor. „Idem unutra”, rekla je Marselu, koji je nestrapljivo vikao šoferu.

Ušla je u hotel. Dočekao ju je vlasnik, mršav i ćutljiv Francuz. Sa njim se popela na prvi sprat i ušla u sobu u kojoj su se nalazili samo gvozdeni krevet, dve bele stolice, plakar bez zavese i skriven umivaonik i toalet, prekriveni sitnim peščanim prahom. Kad je vlasnik izašao iz sobe, Žanin zapahnu hladnoća koja se širila iz golih, u belo okrečenih zidova. Nije znala gde da smesti svoju tašnu, ali ni gde sama da se smesti. Mogla je da legne na krevet, a mogla je da ostane na nogama; u oba slučaja, drhtala bi od zime. Ostala je da stoji sa tašnom u ruci i pogledom uperenim u mali otvor na vrhu spoljašnjeg zida koji je više ličio na puškarnicu nego na prozor. Nešto je očekivala, ali nije znala šta. Odjednom je osetila veliku usamljenost, zimu koja joj je prodirala u kosti i neki teški kamen na srcu. U stvari, maštala je, nesvesna zvukova koji su dolazili sa ulice i mešali se sa Marselovim glasom, ali svesna šuma koji je vetar pravio u palminom lišću i koji je delovao tako blizu. Onda je vetar udvostručio snagu, i šum

lišća pretvorio se u lupanje grana. Zamislila je kako iza zida hotela postoji čitavo more palmi koje se povijaju pod udarima vetra. Ništa nije bilo kako je zamišljala, ali ti nevidljivi talasi vetra krepili su njene umorne oči. Stajala je tako, pomalo pogurena, sa rukama koje su visile i nogama duž kojih se pela hladnoća i obuhvatala čitavo telo. Misli-la je na vitke i visoke palme, i na svoje devojačko doba.

Prvo su se doterali, a onda su sišli u salu za ručavanje. Na golim zidovima prostorije visile su slike sa kamilama i palmama, i ružičastim i ljubičastim mrljama na njima. Kroz lučne prozore u trpezariju padalo je slabo svetlo. Marsel je sa vlasnikom razgovarao o lokalnim trgovcima. Onda je prišao jedan stari Arapin sa vojničkim ordenom na grudima i doneo im ono što su naručili. Marsel je za-mišljeno lomio svoj komad hleba. Sprečio je ženu da popije vode. „Nije prokuvana. Popij vino.” Ona nije volela vino; od njega je postajala pospana i troma. Na jelovniku je, pored ostalog, bilo i svinjsko meso. „Kuran ga zabranjuje. Ali Kuran ne zna da se ljudi ne razboljevaju od dobro pečene svinjetine. Mi, Francuzi, znamo da kuvamo. O čemu razmišljaš?” Žanin nije mislila ni o čemu; a možda je mislila na pobedu koju su kuvari odneli nad proroci-ma. Ali, morala je da požuri. Sutra ujutru nastavljaju put i zato je već tog popodneva trebalo da se sastanu sa svim značajnim trgovcima u gradu. Marsel je od starog Ara-pina zatražio da im donese kafu. Ovaj potvrdno klimnu glavom i bez osmeha izađe iz sale za ručavanje. „Ujutru - polako, a uveče ne suviše brzo”, reče Marsel smejući se. Kafa je ipak stigla. Čim su je popili, izašli su na hladnu i prašnjavu ulicu. Marsel je od jednog mladog Arapina zatražio da ponese kofer, ali se prethodno raspravljao oko cene. Pritom je Žanin ponovio svoje pozitivno uverenje

da Arapi uvek prvo traže dvostruko više, a na kraju pri-
stanu da rade i upola cene. Žanin je neraspoloženo išla
za Marselom i Arapinom. Ispod kaputa je obukla vunenu
haljinu. Od vina i svinjetine, iako je bila dobro spremlje-
na, bilo joj je pomalo muka.

Prošli su pored malog parka punog prašnjavog drve-
ća. Prolazili su pored Arapa koji su se sklanjali u stranu,
ostavljajući utisak da ih uopšte ne primećuju i pridrža-
vajući skute svojih burnusa. Ti Arapi, mada ponekad
odrpri, delovali su joj ponosnije od onih koji su živeli u
njenom gradu. Žanin je išla tik iza kofera, koji joj je krčio
put kroz gomilu. Kad su prošli kroz vrata nekog bedema
od ilovače, izbili su na mali trg sa prašnjavim stablima i
dućanima poređanim jedni kraj drugih. Zaustavili su kod
plave građevine u obliku topovske granate, okrečene u
plavu boje krede. Unutra, u prostoriji kroz koju je svetlost
dopirala samo kroz ulazna vrata, stojeći iza tezge dočekao
ih je stari Arapin sa velikim sedim brkovima. Upravo je
sipao čaj iz čajnika u tri šarene šolje. Pre nego što su im
se oči navikle na polutamu, svež miris čaja od nane Ža-
nin i Marselu poželeo je dobrodošlicu. Marsel je prošao
pored gomile kalajnih čajnika, šolja i poslužavnika pore-
đanih pored stalaka sa razglednicama, i stao pored tezge.
Žanin je ostala na dovratku. Malo se pomerila da telom
ne zaklanja svetlost koja je kroz uzlaz padala u radnju.
Onda je primetila dvojicu Arapa koji su sedeli u polutama
iza starog Arapina na punim vrećama, i smešeći se po-
smatrala pridošlice. Duž zidova su visili crni i crveni či-
limi i izvezene ešarpe, a pod je bio pretrpan džakovima
i malim sanducima punim aromatičnih biljaka. Na tezgi,
oko vage sa tasovima od blistavog bakra i starog metra
na kome su se jedva videli brojevi, bile su poređane glave
šećera; jednoj, uvijenoj u plavu hartiju, bio je otkinut vrh.

Posle mirisa čaja, osetili su miris vune i začina kada je stari trgovac stavio čajnik na tezgu i poželeo im dobar dan.

Marsel je govorio žurno i tihim glasom, kakvim obično govori kad vodi poslovne razgovore. Onda je otvorio kofer, pokazao tkanine i ešarpe, i pomerio vagu da bi starom trgovcu pokazao svoju robu. Pritom je bio uzbuđen, podigao je glas i smejaio se izveštačeno, kao žena koja želi da se dopadne, ali nije sigurna u sebe. Rukama je prikazivao proces prodaje i kupovine. Starac je odmahnuo glavom, dodao po šolju čaja dvojici Arapa iza sebe, i rekao par reči koje su obeshrabrile Marsela. Pokupio je svoje tkanine, potrpaio ih u kofer i obrisao znoj sa čela. Pozvao je onog mladog nosača, pa su krenuli niz hodnik sa arkadama. U drugoj radnji, mada je vlasnik takođe zauzeo gospodarski stav, imali su više sreće. „Zamišljaju da su bogovi”, rekao je Marsel, „a ipak su samo obični prodavci! Ovaj život nije lak.”

Žanin je bez reči išla za njim. Vetar je gotovo prestao da duva. Nebo je na nekim mestima bilo bez oblaka. Kroz tamnoplave otvore, hladna, blistava svetlost probijala se između gustih oblaka. Već su bili napustili trg. Nastavili su uskim uličicama, između kuća sa kojih su visile uvele decembarske ruže i poneki osušeni nar. Čitavim kvartom širio se miris prašine i kafe, zapaljene kore od drveta, miris kaldrme i ovčije vune. Dućani, uvučeni u debele zidove, bili su udaljeni jedni od drugih. Žanin su počele da bole noge. Ali njen muž se polako smirivao; počeo je da prodaje robu, postao je pomirljiviji. Nazvao je Žanin „mala”, i rekao da se putovanje isplatilo. „Naravno”, rekla je Žanin. „Uvek je bolje direktno poslovati sa ljudima.”

U centar su se vratili drugom ulicom. Bilo je kasno popodne i nebo se gotovo potpuno razvedrilo. Zaustaviše se na trgu. Marsel je posmatrao kofer ispred sebe trljajući ruke. „Pogledaj”, rekla je Žanin. Sa druge strane

trga približavao se visoki Arapin; bio je mršav i jak, odeven u svetloplavi burnus, sa žutim čizmama i rukavicama, visoko podignute glave i preplanulog lica. Jedino se po marami, obavijenoj oko glave kao turban, razlikovao od francuskih oficira kolonijalne uprave, koji su ponekad u Žanin izazivali istinsko divljenje. Išao je prema njima, ali je, dok je sa jedne ruke skidao rukavicu, gledao kroz njih. „Evo još jednog”, rekao je Marsel slegnuvši ramenima, „koji se ponaša kao general.” Da, svi su imali to ponosito držanje, ali ovaj je stvarno bio preterao. Mada je trg bio prostran, išao je pravo prema njima i koferu, kao da ga uopšte ne vidi, kao da ih uopšte ne vidi. Kad se razmak između njih smanjio i kad je Arapin bio nadomak njih, Marsel pomeri kofer da mu napravi prolaz. A on prođe kao da ne postoje i uputi se ka bedemu. Žanin pogleda u muža, kome se na licu pojavio zbunjen i izgubljen izraz. „Oni misle da im je sada sve dozvoljeno”, rekao je. Žanin nije ništa odgovorila. Arogancija tog Arapina bila joj je odvratna i odjednom se osetila nesrećno. Želela je da ode, mislila je na njihov mali stan. Teško joj je pala misao da mora da se vrati u hotel i u ledenu sobu. Setila se vlasnika i njegovog saveta da se popne na ravan krov tvrđave i sa njega baci pogled na pustinju. Predložila je Marselu da ostave kofer u hotelu i poslušaju savet vlasnika hotela. Međutim, bio je umoran i hteo je da malo odspava pre večere. „Molim te”, rekla je Žanin. On je pažljivo pogleda i reče: „Naravno, draga moja.”

Čekala ga je na ulici ispred hotela. Gomila u belo odevenih ljudi svakim trenom je postajala sve veća i veća. Među njima nije bilo nijedne žene. Žanin pomisli kako nikad do tada nije videla više muškaraca na jednom mestu. Međutim, nijedan se nije osvrnuo na nju. Poneki su, mada su se pravili da je ne vide, u prolazu okretali ka njoj svoja mršava i preplanula lica, lica koja su za nju sva bila

slična, sva nalik francuskom oficiru u autobusu, Arapinu sa rukavicama, lica istovremeno lukava i ponosna. I ta su se lica ponekad okretala prema strankinji, koju su bolele noge, dok su prolazili pored nje, praveći se da ne postoji. Njeno neraspoloženje i potreba da ode bivali su sve veći. „Zašto sam uopšte i dolazila ovde?” Ali u tom času Marsel izađe iz hotela.

Kad su se popeli uz stepenice bilo je pet sati popodne. Vetar je potpuno zamro. Vedro nebo imalo je plavu boju zelenike. Oštar vazduh, suvlji nego ranije, peckao im je obraze. Na sredini stepeništa jedan ostareli Arapin, naslonjen na zid, upita ih da li žele da im bude vodič, ali se pritom nije ni pomerio, kao da je znao da će oni odbiti njegovu ponudu. Stepenište je bilo strmo, stepenice gotovo bezbrojne, a penjanje, uprkos odmoristima, naporno. Dok su se peli, prostor se širio i uzdizali su se u svetlost koja se širila, suva i hladna, i u kojoj je svaki zvuk iz oaze dopirao do njih izrazito jasno. Osvetljeni vazduh kao da je treperio oko njih vibracijama koje su postajale sve duže kako su napredovali, kao da je njihov prolazak kroz kristalnu svetlost stvarao talas zvuka koji se širio. A kad su konačno dospeli na vrh, i kada im se pogled izgubio iza zasada palmi u širokom horizontu, Žanin je imala utisak da je celo nebo odjekivalo jednim kratkim naletom zvuka, čiji su odjeci ispunjavali sav prostor ispod nje, a zatim naglo prestajali, ostavljajući je zanemelu pred ogromnim prostranstvom.

Prateći savršen luk, pogled joj se nesputano kretao od istoka ka zapadu. Ispod su se videli plavi i beli krovovi arapskih kuća, okrvavljeni tamnocrvenim mrljama paprika koje su se sušile. Nije videla nikog tamo dole, ali su iz unutrašnjih dvorišta, uz miris kafe, dopirali veseli smeh i nerazumljivi pomešani glasovi. Malo dalje, vrhovi

zasada palmi, podeljenog glinenim zidovima na nepravilne kvadrate, zašuštali su na vetru koji se ovde, na vrhu, više nije osećao. A još dalje, sve do horizonta, prostiralo se žuto i sivo carstvo kamena, lišeno svakog života. Nedaleko od oaze, blizu *ueda* koji se na zapadu graničio sa zasadam palmi, videli su se veliki crni šatori. Oko šatora su bile jednogrbne kamile koje su svojim rasporedom stvarale utisak nekog tajanstvenog pisma, čiji smisao tek treba da se otkrije. Tišina nad pustinjom bila je beskrajna, kao i prostor.

Naslonjena svom težinom na parapet, Žanin je ostala bez glasa, lišena snage da se otme praznini pred sobom. Marsel se uznemirio kraj nje. Bilo mu je hladno i hteo je da siđe u grad. Šta, uostalom, ovde ima da se vidi? Ali ona nije mogla da odvoji pogled od horizonta. Odjednom je stekla utisak da dole, još dalje na jugu, iza linije na kojoj se spajaju nebo i zemlja, postoji nešto što čeka na nju, nešto što nije znala da postoji, a što joj je oduvek nedostajalo. Svetlost je u tom poznom popodnevnom času postajala sve mekša, njena kristalna oštrina se razvodnila. Istovremeno, u srcu žene koja je slučajno dospela na vrh bedema počeo je da se razvezuje čvor koji su napravile godine, navika i dosada. Posmatrala je tabor nomada. Nije se video nijedan čovek, niko se nije kretao između šatora, ali je ona uporno mislila na njih, na te ljude za koje do maločas nije ni znala da postoje. Bez kuće i ognjišta, odsečeni od sveta, oni su bili grupica koja luta ogromnim prostranstvom, a to prostranstvo nije bilo ništa drugo do delić mnogo većeg prostora, čija se vrtoglava veličina završavala hiljadama kilometara daleko, tamo na jugu, gde prva reka napokon navodnjava šume. Tom bezvodnom, do kosti ogolelom nepreglednom zemljom lutala je ta grupica siromašnih ali slobodnih ljudi, koji ništa nisu posedovali, ali nisu nikome ni služili, već su bili gospodari ne samo

sebe, već i tog neobičnog carstva. Žanin nije znala zašto je ta misao ispunjava tugom, blagom i velikom, i zašto je tera da zatvori oči. Znala je samo da joj je to carstvo bilo obećano, ali da nikad neće biti njeno; nikad, osim možda u ovom kratkom trenutku u kome je, otvorivši oči, bacila pogled prema ogromnom i nepomičnom nebu, trenutku u kome su se glasovi arapskog grada odjednom utišali. Učinilo joj se da je svet naprosto stao, da od sada niko neće ostariti ni umreti. Život je na celom svetu prestao da teče, život se zaustavljao svuda osim u njenom srcu, koje je plakalo od tuga i divljenja.

Dnevne svetlosti sve je više nestajalo, hladno, jasno sunce kretalo se ka zapadu, obasjavajući ga blagim rume-nilom; a sa istoka je dolazio tamnosivi talas, koji će usko-ro obuhvatiti čitav svet. Začulo se zavijanje nekog psa; i taj udaljeni zov sve više se peo u hladno prostranstvo. Tek tad je Žanin primetila da cvokoće od zime. „Ovde ću da crknem”, rekao je Marsel. „Glupa si. Vreme je da se vratimo u hotel.” Ali je istovremeno nespreno uhvati za ruku. Ona se poslušno odvoji od parapeta i pođe za njim. Stari Arapin, koji je i dalje nepomično stajao na istom mestu, gledao ih je kako silaze u grad. Hodala je obnevidela, povijena pod teretom ogromnog, iznenadnog umora, vukući telo čija joj se težina činila nepodnošljivom. Ono oduševljenje je prošlo. Na trenutak se oseti suviše krupnom, suviše debelom i suviše beloputom za svet u koji je upravo ušla. Dete, devojka, mršavi čovek, vojnik nalik na šakala, to su bila jedina stvorenja koja su bila u stanju da ćutke putuju tom zemljom. A šta bi ona mogla da radi osim da se vuče tom zemljom dok ne padne u san, smrt?

Dovukla se do restorana, a iza nje je išao muž koji je ćutao kao zaliven, osim kada bi govorio o svom umoru, dok je njoj bilo hladno i već je osećala kako je groznica